

Nr 145.

Av herrar Linderot och Öhman, om tillsättande av en kommission för utarbetande av förslag till en tidsenlig och demokratisk författning.

Sveriges gällande grundlagar, regeringsformen av år 1809, riksdagsordningen av år 1866, successionsordningen av år 1810 och tryckfrihetsförordningen av år 1812, stamma alla från ett tidevarv, då industrialiseringen ännu icke genomgripande omdanat vårt land, ekonomiskt, socialt, politiskt, kulturellt, och äro sålunda icke uppbyggda för ett samhälle som våra dagars Sverige.

Att de grundlagsändringar, vilka genomförts, icke kunnat bringa den svenska författningen i nivå med den tekniska, ekonomiska och politiska utvecklingen framgår av det faktum, att åtskilliga av gällande lagar och förordningar, antagna under såväl borgerliga regeringar som arbetarregeringar, illa överensstamma med grundlagarnas anda och bokstav. Klyftan vidgas oavbrutet.

Ett bibehållande av 1809 års författning innebär dock en konservering av företeelser i samhället, vilka hindra en utveckling mot smidigare former för statslivet, ökad demokrati och rättssäkerhet, nya medborgerliga rättigheter.

Den maktkoncentration i samhället, som uppkomsten av monopolkapitalismen innebär, medför sådana hot mot medborgarnas välfärd, som grundlagstiftarna endast räknade med från Konungens sida. Denna utveckling ställer krav på en författning, vilken kan utgöra en fast grund för en sådan demokratisering av samhället och staten, som icke kan äga rum annat än i strid med monopol och truster.

Den moderna arbetarrörelsen är bärare av en ny uppfattning om statens uppgifter och dess förpliktelser gentemot medborgarna. Arbetarrörelsen, i vars målsättning ingår samhällets övertagande av de stora produktionsmedlen, måste skapa en författning, som i motsats till den gällande är avpassad för en stat, vilken äger och driver produktiva företag och även i övrigt aktivt verkar i det ekonomiska livet. Då den samhällseliga sektorn av produktionsapparaten vidgas, är det av största betydelse, att samhällsorganen icke stelna i de byråkratiska arbetsformer, vilka varit en av den borgerliga ämbetsmannastatens kännetecken och vilka ännu tillåtas diskreditera berättigade och nödvändiga samhällseliga åtgärder.

Folkrepresentationen, riksdagen, saknar ännu i hög grad den ställning som demokratiska principer bjuder. Sålunda förefaller det oss som om

riksdagen ensam borde vara lagstiftande makt. Likaså borde det tillkomma riksdagen att tillsätta och återkalla regering, respektive ledamot av regering. Vad riksdagens organisation beträffar torde ett enkammarssystem vara att föredraga. I varje fall är nuvarande första kammaren från demokratisk synpunkt föga tillfredsställande i det att dels endast den som uppnått trettiofem års ålder är valbar, dels att väljarunderlaget för ett antal av ledamöterna hänför sig till ett datum närmare tolv år tillbaka i tiden, en period under vilken folkviljan kan ha undergått betydande förändringar.

Frågan om domstolarnas demokratisering är av den karaktär att den vid övervägande av en genomgripande grundlagsrevision bör bli föremål för behandling. Folkets rätt att delta i rättskipningen borde i en modern författning fastslås. Lekmän, valda i demokratisk ordning, böra med individuell rösträtt delta i samtliga instanser, varigenom det nuvarande, huvudsakligen symboliska, lekmannadeltagandet i underrätterna skulle ersättas med folkets reella inflytande på rättsförhandlingarnas förlopp och utgång. Lekmän, vilka visat sig väl skickade och så önska, böra beredas möjlighet att studera till ämbetsdomare.

Avslag å resningsansökan bör kunna överklagas hos regeringen.

Justitieombudsmannainstitutionen bör reformeras. Lämpligen kan detta ske därigenom att den förstärkes med valda lekmannarepresentanter. Samma bör ske med militieombudsmannainstitutionen.

De medborgerliga fri- och rättigheter, som gällande grundlagar upptaga, äro icke tillfyllest. Av en demokratisk författning kräves, att rätten till utbildning, oberoende av ekonomisk ställning, garanteras, och likaså att rätten till arbete fastslås i författningen, samt att medborgarna erhålla tillfredsställande socialersättning vid inkomstbortfall.

Kvinnans lika rätt med mannen på statslivets och det ekonomiska livets alla områden måste genomföras i vårt land och garanteras av författningen.

Varje människa måste garanteras rätten att, oberoende av härkomst eller troskännelse, fri från förföljelse leva sitt liv.

Det bör övervägas, om icke tryckfriheten kan skyddas bättre än vad som för närvarande är fallet.

Författningen bör fastslå statens ansvar gentemot kulturen och kulturarbetarna. Kulturens skatter måste göras till hela folkets egendom. Förutsättningen härför är en genomgripande demokratisering av samhället och en avgörande förbättring av kulturarbetarnas levnads- och arbetsbetingelser.

I syfte bl. a. att förhindra överdriven centralisering och byråkratisering av statsapparaten bör den lokala demokratien och det lokala initiativet befrämjas, lämpligen därigenom att landstingen omdanas till verkliga länsparlament. Länstyrelse och landshövding väljas av landstinget.

En demokratisk författning bör fastslå statsmaktens skyldighet att effektivt verka för att den ekonomiska klyftan mellan stad och land, mellan olika kommuner och landsdelar övervinnes.

Här har endast antytts några av alla de frågor som det finnes skäl i att taga upp till övervägande. I själva verket är en allsidig behandling av hela författningskomplexet synnerligen påkallad.

Med hänvisning till vad ovan sagts föreslås,

att riksdagen måtte besluta, att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om tillsättande av en kommission för utarbetande av förslag till en tidsenlig och demokratisk författning.

Stockholm i januari 1948.

Sven Linderot.

Gunnar Öhman.
